

Ett omstritt civilsamhälle -

Hur politisk åskådning formar synen på styrning och finansiering

Magnus Karlsson

Magnus Karlsson, professor, Centrum för civilsamhällesforskning,
Marie Cederschiöld högskola, Stockholm. E-post: magnus.karlsson@mchs.se.
DOI: <https://doi.org/10.62607/smt.v10i3.66219>

Studien analyserar hur den svenska befolkningen ser på civilsamhällets roll och förutsättningar, med särskilt fokus på hur sådana uppfattningar står i relation till politisk åskådning. Civilsamhället har historiskt varit en del av den svenska välfärdsmodellen genom korporativa strukturer, men förändringar i styrning och finansiering – såsom ökad projektlogik och kontrollkrav – har skapat nya spänningsfält. Resultaten från en nationell undersökning (n=1003) visar att opinionen är mångfacetterad men tydligt strukturerad längs höger–vänsterdimensionen. En majoritet föredrar uppdragsbaserat stöd och tydliga kontrollmekanismer, särskilt bland högerorienterade väljare. Vänsterorienterade grupper är mer positiva till generella stödformer och nära samverkan mellan stat och civilsamhälle. Frågor om civilsamhällets sociala funktion uppfattas som mindre polariserade, medan synen på dess politiska roll förefaller utgöra en konfliktlinje: många anser att organisationer bör undvika politiska ställningstaganden. Sammantaget framträder civilsamhället som ett socialpolitiskt konfliktfält där frågor om autonomi, legitimitet och styrning omförhandlas i offentligheten.

The study examines how the Swedish population perceives the role and conditions of civil society, with particular attention to how these views relate to political orientation. Historically, civil society has been embedded in the Swedish welfare model through corporatist structures, but recent shifts in governance and funding – such as the expansion of project-based logics and increasing demands for control – have introduced new areas of tension. Findings from a national survey (N=1003) indicate that public opinion is multifaceted yet clearly structured along the left–right political dimension. A majority favor task-oriented funding and explicit control mechanisms, especially among right-leaning voters. Left-leaning groups are more supportive of general funding schemes and close collaboration between the state and civil society. Views on civil society's social function appear less polarized, whereas attitudes toward its political role constitute a pronounced line of conflict: many respondents believe that organizations should refrain from taking political positions. Overall, civil society emerges as a contested social policy arena in which questions of autonomy, legitimacy, and governance are actively renegotiated in the public sphere.

Civilsamhället används ofta som samlingsnamn på de mellanmännsliga sammanslutningar som inte sorterar under staten eller marknaden. Hit hör till exempel Sveriges 265 000 föreningar, men också stiftelser och nätverk. Civilsamhällets roll i Sverige är nära sammanflätad med välfärdsstatens organisering och historiska utveckling. Inom den svenska folkrörelsetraditionen har civilsamhällets organisationer fungerat både som bärare av medlemsintressen och som länkar mellan medborgare och offentliga institutioner, i en ordning som ofta beskrivits i termer av korporativism (Rothstein, 1992; Lewin, 1994). I denna kontext har civilsamhället varit en central del av välfärdsstatens socialpolitiska infrastruktur, där organisationer inte bara bidragit till serviceproduktion utan också till representation och deltagande. Frågan om civilsamhällets roll är därmed i stor utsträckning socialpolitisk: den rör hur välfärd organiseras, vilka aktörer som inkluderas i dess genomförande och hur ansvar och legitimitet fördelas mellan stat och civilt samhälle.

Under de senaste decennierna har relationen mellan stat och civilsamhälle kommit att diskuteras i takt med bredare omvandlingar i offentlig styrning. Forskning har pekat på en möjlig förskjutning från civilsamhället som röstbärande till en mer serviceorienterad roll (Lundström & Wijkström, 1995), samt en ökande betydelse av projektmedel, uppdragsersättning och prestationsbaserad finansiering (Eikenberry & Kluver, 2004; Maier et al., 2016). En sådan utveckling är nära kopplad till framväxten av marknadsorienterade styrningsideal och New Public Management-liknande logiker i offentlig sektor (Hallonsten, 2022; Öberg & Sundström, 2022). I ett socialpolitiskt perspektiv aktualiserar detta centrala avvägningar: mellan generella och riktade stödformer, mellan tillit och kontroll i bidragssystem, samt mellan civilsamhällets autonomi och dess integration i offentlig styrning. Dessa avvägningar kan ses ha direkt betydelse för jämlik tillgång till insatser, för organiserings långsiktighet och för relationen mellan medlemsbaserat engagemang och uppdragsstyrd verksamhet.

Civilsamhällets betydelse sträcker sig samtidigt bortom dess roll som välfärdsutförare. Ett omfattande forskningsfält har visat att deltagande i civilsamhället kan bidra till socialt kapital, tillit och samhällelig integration (Putnam, 2000; Wollebæk & Selle, 2002). Dessa faktorer är centrala även ur ett socialmedicinskt perspektiv, eftersom de påverkar levnadsvillkor och hälsa. Samtidigt har forskning betonat att tillit inte enbart genereras genom civilsamhällesdeltagande, utan också genom institutionella erfarenheter av opartiskhet och universalism (Kumlin & Rothstein, 2005; Rothstein & Stolle, 2008). Civilsamhällets sociala funktion rymmer därmed en dubbelhet: det kan fungera som en arena för möten över sociala skiljelinjer, men också som en plats för gemenskap inom grupper. Hur denna balans bör se ut är därmed inte bara en demokratifråga utan också en central fråga för social sammanhållning och folkhälsa.

Parallellt med diskussionerna om civilsamhällets styrning och finansiering har civilsamhällets demokratiska roll blivit mer omstridd. Organisationer inom områden som mänskliga rättigheter och migration har rapporterat ökad utsatthet och ifrågasättande, vilket i forskningen satts i samband med ett krympande demokratiskt utrymme (Buyse, 2018; Bolleyer et al., 2026; Ardin, 2025, 2026). I en socialpolitisk kontext aktualiserar detta frågan om civilsamhällets legitimitet som politisk aktör: bör det primärt betraktas som en neutral utförare av välfärdsinsatser, eller som en aktiv röst i utformningen av socialpolitik? Denna spänning rör i förlängningen vilka aktörer som ges inflytande över definitionen av sociala problem och lösningar.

Trots ovanstående är kunskapen begränsad om hur allmänheten värderar civilsamhällets roll och förutsättningar. Forskningen har i stor utsträckning fokuserat på deltagande, tillit och organisationsfrågor, medan medborgarnas normativa föreställningar om civilsamhällets roll i relation till välfärdens organisering och styrning studerats i mindre utsträckning. Detta är anmärkningsvärt, eftersom en del av socialpolitikens legitimitet ytterst vilar på sådana föreställningar. Hur medborgare ser på frågor om finansiering, kontroll, autonomi, social integration och politisk opinionsbildning påverkar förutsättningarna för framtida reformer av relationen mellan stat och civilsamhälle.

Mot denna bakgrund är syftet med den här artikeln att analysera hur den svenska befolkningen ser på civilsamhällets roll och förutsättningar, med särskilt fokus på hur sådana uppfattningar står i relation till politisk åskådning. Analysen utgår från fem centrala konfliktlinjer med tydlig socialpolitisk relevans: synen på generellt respektive uppdragsbundet stöd, låg administrativ börda respektive tydliga kontrollkrav, nära samverkan respektive självständighet i relation till stat och kommun, överbryggande respektive sammanbindande social kapital samt civilsamhällets roll som politisk röst respektive politisk återhållsamhet. Genom att undersöka hur dessa dimensioner värderas i befolkningen bidrar studien till en fördjupad förståelse av civilsamhällets plats i den svenska välfärdsmodellen och av de normativa konflikter som präglar samtida socialpolitik.

Metod

Artikeln bygger på en nationell surveyundersökning genomförd av Novus på uppdrag av forskare vid Marie Cederschiöld högskola. Datainsamlingen genomfördes som webbenkäter i Novus slumpmässigt rekryterade Sverigepanel under perioden 28 maj till 4 juni 2026. Urvalet omfattade 1003 respondenter i åldern 18–84 år. Enligt Novus specifikationer är panelen riksrepresentativ avseende ålder, kön och region, och resultaten har efterstratifierats genom viktning mot kända populationstal.

Undersökningens frågekonstruktion utgår från ett analytiskt ramverk utarbetat av författaren som kombinerar perspektiv från korporativism, marknadsorienterad styrning och socialt kapital. Respondenterna fick ta ställning till fem frågor formulerade som sjugradiga Likertskalor mellan två normativa ytterpositioner. Den första frågan gällde om offentligt stöd till civilsamhällets organisationer främst bör vara ett generellt grundstöd eller främst bör vara kopplat till specifika krav och uppdrag. Den andra gällde om offentligt stöd bör präglas av få villkor och låg administrativ börda eller av tydliga villkor, rapportering och kontroll. Den tredje handlade om ifall civilsamhället bör ha en nära samverkan med stat och kommun eller i huvudsak vara självständigt. Den fjärde handlade om ifall civilsamhället i första hand bör vara en arena där olika människor möts (överbryggande socialt kapital) eller där människor möter likasinnade (sammanbindande socialt kapital). Den femte och sista av frågorna gällde om civilsamhällets organisationer bör vara tydliga röster i politiska frågor eller bör undvika att ta ställning i politiska frågor.

En sjugradig Likertskala är metodologiskt motiverad eftersom den ger hög reliabilitet, god diskriminering mellan svarsalternativ och minskar risken för att respondenter tvingas till ett ställningstagande de inte har. Forskning visar att skalor med sju steg optimerar mätprecision utan att överbelasta respondenten, samtidigt som ett neutralt mittalternativ fångar genuin osäkerhet snarare än brus. Detta förbättrar både validitet och möjligheten att upptäcka variation i opinioner, särskilt i komplexa eller lågt polariserade frågor (Preston och Coleman 2000, Revilla m fl 2014).

I den forskningsdesign som låg till grund för undersökningen var avsikten att analysera dessa dikotomier med hjälp av både deskriptiv statistik, faktoranalys och regressionsanalys. I denna text presenteras dock endast deskriptiva resultat och statistiskt signifikanta skillnader ($p < 0,05$) mellan undergrupper. Tyngdpunkten ligger på att identifiera centrala mönster i opinionen och på att relatera dessa mönster till etablerade teorier och till politisk åskådning. Presentationen gör därmed inte anspråk på att fastställa kausala samband, utan ambitionen är att undersöka hur opinionen är strukturerad.

Analysen av politisk åskådning baseras på hur personer uppgav att de röstade i riksdagsvalet 2022. I rapporten särredovisas bland annat väljare till Socialdemokraterna (S), Moderaterna (M) och Sverigedemokraterna (SD) samt två bredare blocksammanställningar som också inkluderar Vänsterpartiet (V), Liberalerna (L), Miljöpartiet (MP), Centerpartiet (C) och Kristdemokraterna (KD): S+V+MP+C respektive M+L+KD. Dessa partisympatier används här som indikatorer på politisk orientering. Därmed är det möjligt att analysera om uppfattningar om civilsamhället samvarierar med etablerade politiska skiljelinjer i bred mening.

Studiens metod har flera begränsningar. För det första reduceras komplexa normativa ideal till enskilda skalfrågor. Även om frågorna är teoretiskt förankrade fångar de inte hela bredden i respondenternas möjliga uppfattningar. För det andra bygger analysen på en webbpanel, vilket alltid aktualiserar frågor om selektionsbias, även om panelen är slumpmässigt rekryterad och viktad. För det tredje saknas i det presenterade materialet fullständiga sambandstabeller och multivariata analyser. Det innebär att resultaten bör tolkas med försiktighet. Samtidigt är materialets styrka att det ger en ovanligt direkt belysning av allmänhetens syn på civilsamhällets roll genom frågor som explicit tar sikte på styrning, autonomi, integration och politiskt ställningstagande.

Resultat

Det mest övergripande resultatet indikerar en påtaglig spridning i respondenternas svar, vilket i detta sammanhang kan tolkas som ett tecken på god validitet. Samtidigt bör det uppmärksammas att mittkategorin utgör den enskilt största svars-kategorin i samtliga frågor. Det är förväntat: många respondenter kan uppfatta de normativa ytterpositionerna som ömsesidigt förenliga och andra upplever att deras kunskaper om det svenska civilsamhället är otillräckliga för att de ska kunna ta explicit ställning. Att utesluta ett mittenalternativ hade tvingat respondenterna att ta ställning och därigenom försämrat validiteten i undersökningen. Parallellt med tendensen om ett framträdande mittenresultat så framträder emellertid tydliga skillnader mellan olika grupper. Dessa skillnader följer i stor utsträckning en igenkännbar höger–vänsterpolitisk struktur, vilket särskilt gäller frågor som rör styrning och civilsamhällets politiska roll.

Uppdrag eller grundstöd?

I frågan om hur offentligt stöd till civilsamhällets organisationer bör utformas anser 43 procent att stödet främst bör vara kopplat till specifika krav och uppdrag. Nitton procent lutar i stället mot generellt grundstöd, medan 39 procent svarar att båda alternativen är lika viktiga eller att de saknar uppfattning. Detta innebär att den största gruppen i befolkningen föredrar en mer villkorad stödmodell. Den mellanposition som många svaranden ger uttryck för tyder på att frågan inte enbart handlar om en enkel konflikt mellan tillit och kravställning. Många förefaller i stället vilja kombinera stabil finansiering med någon form av uppdragslogik.

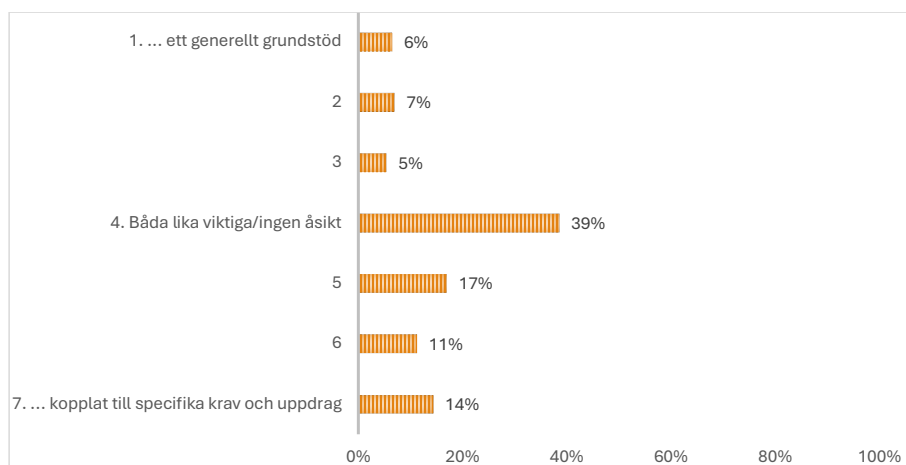

Bild 1. Drygt fyra av tio tycker att offentligt stöd främst ska vara kopplat till specifika krav och uppdrag.

När resultaten bryts ned efter politisk åskådning blir mönstret tydligare. Bland dem som uppgav att de röstade på Moderaterna i valet 2022 var 60 procent orienterade mot de mer uppdragsorienterade ytterpositionen. I den sammanlagda högergruppen M+L+KD var andelen 59 procent. Bland Sverigedemokraternas väljare var motsvarande andel 51 procent. På den andra sidan uppvisade väljare i gruppen S+V+MP+C en högre benägenhet att föredra generella stöd: 24 procent återfanns i de positionerna. Socialdemokratiska väljare utmärkte sig samtidigt genom en hög andel mittsvar: hela 47 procent av dem placerade sig i mitten. Det politiska mönstret antyder en vänster–högerdikotomi; de mer vänsterorienterade grupperna vara mer öppna för generellt stöd eller mer tveksamma till en tydlig uppdragsstyrning, medan högerorienterade grupper tydligare samlas kring krav- och uppdragslinjen.

Kontroll eller tillit?

Liknande tendenser framträder i frågan om villkor, rapportering och kontroll. Här uppger 50 procent att offentligt stöd till civilsamhällets organisationer främst bör präglas av tydliga villkor, rapportering och kontroll, medan endast 15 procent placerar sig på sidan som prioriterar få villkor och låg administrativ börda, vilket lämnar 34 procent i en mittenposition. Resultat visar att befolkningen som helhet i relativt hög grad legitimerar kontroll och uppföljning i bidragssystemet. Det ligger nära de styrningsideal som förknippas med marknadsorienterad offentlig styrning och med samtida krav på evidens, ansvar och transparens.

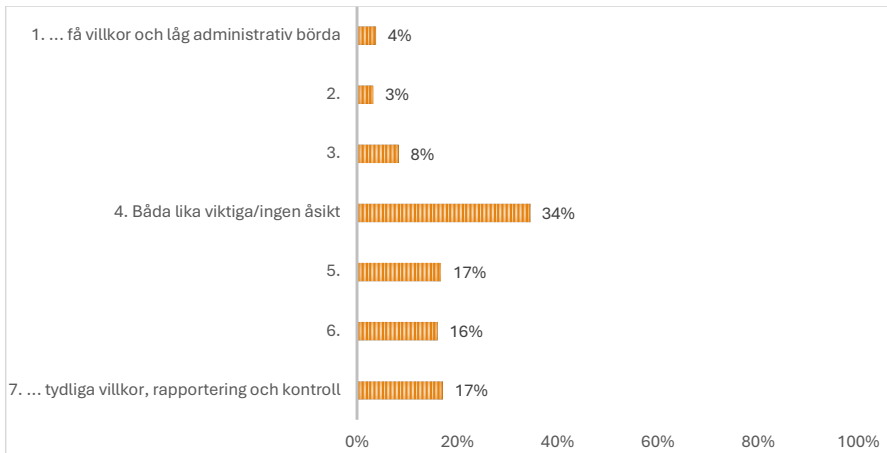
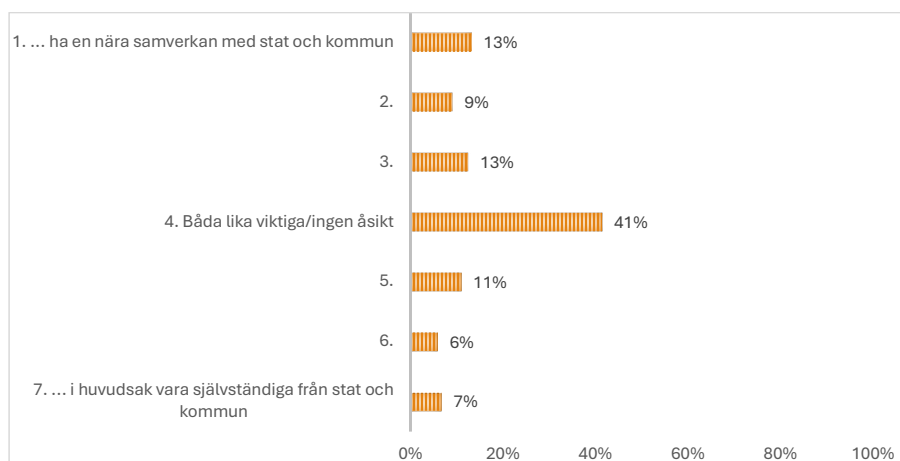

Bild 2. Hälften tycker att offentligt stöd främst bör präglas av tydliga villkor, rapportering och kontroll.

Även här finns mönster. Bland män var stödet för kontroll högre än i totalgruppen, och särskilt bland män i åldern 50–64 år. Men den tydligaste politiska koncentrationen återfinns bland väljare till Moderaterna och Sverigedemokraterna. Bland moderata väljare föredrog 58 procent tydliga villkor, rapportering och kontroll. Bland Sverigedemokraternas väljare var andelen 60 procent. Någon motsvarande signifikant överrepresentation för låg administrativ börda rapporteras inte för vänsterpartiernas väljare. Resultaten antyder att kontrollnormen hos befolkningen är förhållandevis stark också utanför högern, men att den accentueras tydligt i högre grad bland väljare till höger om mitten. Resultatet kan, tillsammans med vad som framträder i resultaten från frågan om grundstöd eller uppdrag (ovan), tolkas som att marknadsorienterad styrning i dag har en ganska bred legitimitet i opinionen, även om den är tydligast i högergrupper.

Nära eller fristående?

I frågan om relationen mellan stat och civilsamhälle framträder ett delvis annat mönster. Drygt var tredje svarande, 35 procent, anser att civilsamhället bör ha en nära samverkan med stat och kommun. Tjugofyra procent föredrar att civilsamhället i huvudsak bör vara självständigt. Medan mittengruppen samlar 41 procent.

Figur 3. Drygt var tredje tycker att civilsamhället bör ha en nära samverkan med stat och kommun.

I den här frågan framträder ett tydligt samband med politisk åskådning. Bland socialdemokratiska väljare återfinns 48 procent på samverkanssidan, och i gruppen S+V+MP+C är andelen 44 procent. Bland moderata väljare återfinns däremot 40 procent på sidan som betonar självständighet, och i gruppen M+L+KD är andelen 35 procent. Här syns alltså en tydlig skillnad mellan en mer korporativ förståelse av civilsamhället, där nära samverkan med offentliga institutioner ses som legitim och önskvärd, och en mer autonomiorienterad förståelse, där civilsamhällets särart knyts till distans från staten. Resultatet kan ses som ett uttryck för bredare ideologiska skillnader i synen på relationen mellan offentligt och civilt samhälle.

Överbryggande eller sammanbindande socialt kapital?

Frågan om civilsamhällets sociala funktion är mindre polariserad men fortfarande analytiskt intressant. Trettiosju procent anser att civilsamhället i första hand bör vara en arena där olika människor möts. Tolv procent placerar sig på sidan som betonar att människor bör möta likasinnade. Här det dock av särskilt intresse att notera hur 17 % placerar sig i den ytterposition som talar om att civilsamhället ska vara en mötesplats för olika personer, medan bara 2 % placerar sig i den om att civilsamhället bör vara en plats för likasinnade. Den klart största gruppen, 51 procent, väljer återigen mittenpositionen. Resultatet talar för att befolkningen i allmänhet inte ser överbyggande och sammanbindande funktioner som skarpt motsatta. Tvärtom tycks många anse att båda funktionerna har legitimitet eller betydelse.

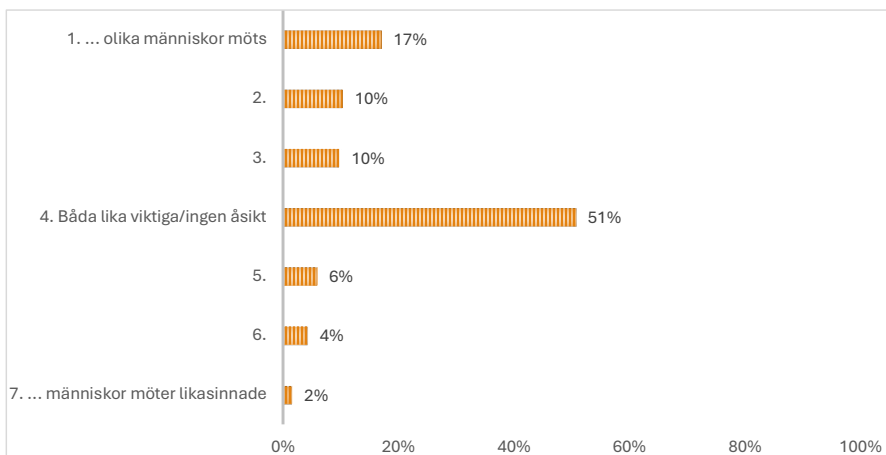

Bild 4. Civilsamhället ska vara en arena där olika människor möts

Även här finns dock skillnader efter politisk orientering. Socialdemokratiska väljare, och den bredare gruppen S+V+MP+C, är överrepresenterade på sidan som betonar möten mellan olika människor. Bland dessa grupper ligger andelen som tycker att civilsamhället ska vara en plats där olika människor möts på 44 respektive 45 procent. Sverigedemokratiska väljare avviker på ett mer komplext sätt. En stor andel, 64 procent, återfinns i mittenpositionen. Samtidigt är de den enda grupp som i signifikant högre grad än totalen samlas på den sida som betonar möten mellan likasinnade, där 24 procent återfinns på positionerna som föredrar civilsamhället som en plats för sammanbindande socialt kapital. Resultatet tyder på att frågan om civilsamhällets sociala funktion inte enbart följer en klassisk vänster–högerskala. Den rymmer också en dimension som handlar om universalism, gemenskap och föreställningar om social homogenitet och som förefaller vara starkare bland väljare med nationalistisk eller socialkonservativ orientering än bland borgerliga väljare i allmänhet.

Ta ställning i politiska frågor?

Den tydligaste politiska skiljelinjen återfinns slutligen i frågan om civilsamhällets organisationer bör ta ställning i politiska frågor. Fyrtiotvå procent anser att organisationer bör undvika att ta ställning, medan 18 procent anser att de bör vara tydliga röster i politiska frågor. Trettionio procent väljer mittenpositionen. I totalbefolkningen dominerar alltså en återhållsamhetslinje som är lite förvånande givet den svenska folkrörelsetraditionen. En relativt stor del av allmänheten tycks se politisk opinionsbildning som något som åtminstone delvis ligger utanför vad civilsamhället bör ägna sig åt.

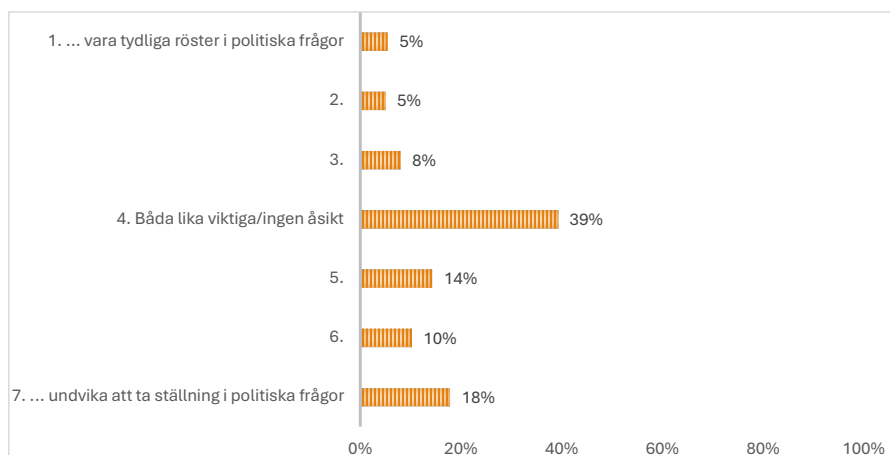

Bild 4. Civilsamhället ska vara en arena där olika människor möts

Samtidigt är variationen mellan partipolitiska grupper stark. Bland väljare i gruppen S+V+MP+C förordar 26 procent civilsamhällets roll som tydlig röst i politiska frågor. Bland moderata väljare ligger i stället hela 59 procent på sidan som anser att organisationer bör undvika att ta ställning – i gruppen M+L+KD är motsvarande andel 56 procent. Resultaten är i linje med attitydskillnaderna i de övriga frågorna men framträder här ännu mer koncentrerat. Frågan om politisk röst tycks utgöra en särskilt laddad konfliktlinje. Den skiljer inte bara mellan olika synsätt på civilsamhällets uppgift, utan också mellan olika uppfattningar om demokratisk roll och legitimitet.

Sammantaget pekar resultaten mot att allmänhetens syn på civilsamhället är mångdimensionell men ändå tydligt strukturerad av politisk åskådning. Skillnaderna är störst i frågor om styrning och politisk röst, tydliga men något mindre i frågor om relationen till staten, och mer sammansatta i frågor om civilsamhällets sociala integrationsfunktion. Resultaten talar således emot föreställningen att civilsamhällets roll och förutsättningar i opinionen skulle vara politiskt neutral fråga. I stället framträder civilsamhället som ett fält där normativa konflikter om autonomi, kontroll, social funktion och politisk legitimitet är påtagliga.

Diskussion

Den här studien visar att allmänhetens syn på civilsamhällets roll i Sverige i betydande utsträckning är strukturerad längs etablerade politiska skiljelinjer (höger/vänster). Detta gäller särskilt frågor om finansiering, styrning och civilsamhällets politiska roll, där tydliga skillnader framträder mellan väljare med olika politisk åskådning. Resultaten kan tolkas som att civilsamhället inte en-

bart utgör en organisatorisk eller institutionell del av välfärden, utan också en socialpolitisk konfliktyta.

Den traditionella synen på civilsamhällets roll i den svenska välfärdsstaten, där relationen mellan stat och civilsamhälle historiskt präglats av institutionaliserad samverkan och organiserad representation, verkar utmanas av en syn där relationen i dag är föremål för ideologiska skiljelinjer. Frågor om hur civilsamhället bör finansieras och styras verkar spegla bredare politiska uppfattningar om statens roll i välfärden.

Styrning, finansiering och legitimitet

Ett centralt resultat är att en relativt stor andel av befolkningen föredrar uppdragsbaserad finansiering av civilsamhällets organisationer och tydliga krav på kontroll och uppföljning. Det kan tolkas som ett uttryck för att marknadsorienterade styrningsideal i dag har en betydande legitimitet i opinionen och ligger i linje med tidigare forskning om ökande inslag av resultatstyrning och kontraktsliknande relationer i civilsamhället. Ur ett socialpolitiskt perspektiv är det särskilt relevant eftersom frågan om kontroll och villkor i bidragssystem inte enbart handlar om effektivitet eller ansvar, utan också om vilket handlingsutrymme civilsamhällets aktörer har att identifiera behov, formulera problem och bedriva verksamhet på egna villkor. Resultaten tyder på att det finns en bred acceptans för kontroll, men också att betydande grupper i befolkningen söker en balans mellan kontroll och autonomi. Detta ligger nära Riksrevisionens (2023) tidigare analyser av relationen mellan tillit och kontroll i offentlig bidragsgivning.

De politiska skillnader som framträder i materialet förstärker denna bild. Väljare till höger om mitten är i högre grad orienterade mot krav, kontroll och uppdragslogik, medan vänsterorienterade grupper i större utsträckning accepterar generella stödformer och lägre grad av styrning. Det antyder att civilsamhällets finansiering bör förstås som en del av bredare konfliktlinjer om välfärdsstatens organisering, där olika synsätt på statens roll, tillit och ansvar präglar opinionen.

Autonomi eller samarbete

Frågan om civilsamhället som nära integrerat med stat och kommun eller som i huvudsak självständigt framstår som en annan konfliktlinje. Resultaten visar här ett tydligt samband med politisk åskådning, där vänsterorienterade grupper i högre grad förespråkar samverkan, medan borgerliga väljare i större utsträckning betonar självständighet. Det kan förstås i ljuset av klassiska socialpolitiska modeller. En mer korporativ eller integrerad modell, där civilsamhället samverkar nära med staten, har historiskt varit framträdande i den svenska välfärdsmodellen. Samtidigt ligger en mer autonomiorienterad syn närmare ett ideal där

civilsamhället fungerar som ett komplement eller alternativ till staten. Resultaten antyder att dessa modeller inte bara existerar som analytiska kategorier, utan också återspeglas i medborgarnas normativa föreställningar.

Ur ett socialpolitiskt perspektiv har civilsamhällets roll i förhållande till staten betydelse för hur ansvarsfördelning, legitimitet och makt organiseras i välfärden. En nära integration kan bidra till koordinering och likvärdighet, men innebär också risker för beroende och anpassning. En mer självständig position kan stärka civilsamhällets kritiska och innovativa roll, men kan samtidigt leda till fragmentering eller ojämlikhet i tillgång till insatser.

Civilsamhällets sociala funktion och social sammanhållning

Frågan om civilsamhällets sociala funktion framstår som mindre polariserad än de som rör styrning och finansiering. En stor andel av respondenterna placerar sig i mitten mellan alternativet att civilsamhället främst bör vara en arena för möten mellan olika människor och att det bör vara en arena där likasinnade samlas. Det kan möjligen tolkas som att många ser dessa funktioner som komplementära snarare än motsatta, vilket ligger nära tidigare forskning om överbyggande och sammanbindande socialt kapital (t ex Putnam 2000). Samtidigt visar resultaten att det finns systematiska skillnader mellan politiska grupper, där vänsterorienterade väljare i högre grad betonar överbyggande funktioner.

Ur ett socialmedicinskt perspektiv är denna dimension särskilt central, eftersom socialt kapital och tillit har visats ha betydelse för både hälsa och levnadsvillkor. Resultaten antyder att synen på civilsamhällets roll i att skapa social sammanhållning inte är neutralt fördelad i befolkningen, utan kopplad till bredare föreställningar om universalism, gemenskap och social integration.

Civilsamhällets politiska roll och socialpolitikens offentlighet

Den tydligaste konfliktlinjen i materialet återfinns i den sista frågan, den om civilsamhällets roll som politisk aktör. En ganska stor andel av respondenterna anser att organisationer bör undvika att ta ställning i politiska frågor, även om det finns stora variationer mellan politiska grupper.

Resultat är centralt ur ett socialpolitiskt perspektiv: civilsamhällets möjlighet att fungera som opinionsbildare påverkar vilka frågor som uppmärksammas, vilka erfarenheter som synliggörs och vilka grupper som ges inflytande över välfärdspolitikens utformning. Traditionellt har svenska organisationer i civilsamhället ofta haft roller inom dessa områden – jämför till exempel fackförenings- och patientrörelsen. Att en betydande del av befolkningen nu förespråkar återhållsamhet kan tolkas som ett uttryck för en syn på civilsamhället som framför allt serviceleverantör snarare än politisk aktör.

Slutsatser

Sammantaget visar studien att civilsamhällets roll i Sverige inte kan förstås som ett neutralt eller okontroversiellt inslag i välfärdsstaten. I stället framträder det som ett fält där centrala socialpolitiska konflikter utspelas – kring styrning, finansiering, autonomi, social integration och politisk legitimitet. Ett viktigt bidrag blir därmed att synliggöra att dessa frågor inte enbart avgörs genom institutionella reformer eller policybeslut, utan också formas av medborgarnas normativa föreställningar. Framtida förändringar i exempelvis bidragssystem, samverkansformer eller civilsamhällets opinionsbildande roll sannolikt kommer att vara politiskt och ideologiskt laddade.

För forskningen innebär detta att civilsamhället bör studeras tydligare som en del av socialpolitiken, där relationen mellan stat, civilsamhälle och medborgare analyseras inte bara i institutionella termer utan också som en fråga om legitimitet och opinion. För praktiken innebär det att civilsamhällets aktörer verkar i en kontext där deras roll inte tas för given, utan är föremål för politisk och offentlig omförhandling.

Referenser

- Blom-Hansen, J. (2000). Still corporatism in Scandinavia? A survey of recent empirical findings. *Scandinavian Political Studies*, 23(2), 157–181.
- Buyse, A. (2018). Squeezing civic space: Restrictions on civil society organizations and the linkages with human rights. *The International Journal of Human Rights*, 22(8), 966–988.
- Eikenberry, A. M., & Kluver, J. D. (2004). The marketization of the nonprofit sector: Civil society at risk? *Public Administration Review*, 64(2), 132–140.
- Enjolras, B. (2009). A governance-structure approach to voluntary organizations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38(5), 761–783.
- Hallonsten, O. (2022). Järnburen smids på nytt. *Sociologisk Forskning*, 59(1–2), 31–54.
- Kumlin, S., & Rothstein, B. (2005). Making and breaking social capital: The impact of welfare-state institutions. *Comparative Political Studies*, 38(4), 339–365.
- Lewin, L. (1994). The rise and decline of corporatism: The case of Sweden. *European Journal of Political Research*, 26(1), 59–79.
- Lundström, T., & Wijkström, F. (1995). *Från röst till service? Den svenska ideella sektorn i förändring*. Sköndalsinstitutet.
- Maier, F., Meyer, M., & Steinbereithner, M. (2016). Nonprofit organizations becoming business-like: A systematic review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 45(1), 64–86.
- Preston, C. C., & Colman, A. M. (2000). Optimal number of response categories in rating scales: Reliability, validity, discriminating power, and respondent preferences. *Acta Psychologica*, 104(1), 1–15.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Revilla, M., Saris, W., & Krosnick, J. A. (2014). Choosing the number of categories in agree–disagree scales. *Sociological Methods & Research*, 43(1), 73–97.
- Riksrevisionen (2023). *RiR 2023:7 Tillit och kontroll – statlig bidragsgivning till civilsamhället*. Stockholm: Riksrevisionen.
- Rothstein, B. (1992). Explaining Swedish corporatism: The formative moment. *Scandinavian Political Studies*, 15(3), 173–191.
- Rothstein, B., & Stolle, D. (2008). The state and social capital: An institutional theory of generalized trust. *Comparative Politics*, 40(4), 441–459.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2002). Does participation in voluntary associations contribute to social capital? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 31(1), 32–61.
- Öberg, P. O., & Sundström, G. (2022). Moving beyond New Public Management: How business-type management is embedded in the Swedish state through institutional hooks. *Scandinavian Political Studies*, 45(4), 345–370.